

smišljenom nakanom, »da bi ljudi znali kada trebaju odgovarati«. Takav stav samo otkriva nesnalaženje u načinu predavanja.

Ima još mnogo pojedinosti i zapažanja, koja dokazuju da se liturgijska obnova ostvarila doslovno, a ne po njezinu smislu ili s unaprijed smišljenim svaćanjem, dakle, ostvarila se krivim svaćanjem. Stanje bi se moglo poboljšati samo onda ako bi se svećenici i laici temeljito poučavali. Pred nama su još mnoge novine. Jesmo li spremni za njih? Nije dužnost samo liturgijskih komisija i znanstveno liturgijskih centara da se brinu za obnovu i njegu liturgije, nego je to zadaća svake, pa i najmanje kršćanske zajednice (župe). Jer svaka pojedina liturgijska djelatnost, svaka nova mjera koja se poduzima u gradnji crkava kod uređenja crkava ili u pjevanju, sve to ima smisla tek onda ako se imadu pred očima zadnji veliki ciljevi, kako nam ih je Koncil dao.

Preveo o. A. STEIN O P

PSALAM 28 (29)

PJESME UZ GLAZBALA. DAVIDOVA.

Ovaj put imamo dvije oznake. Liturgičnu koja nam kaže da su psalam u svečanoj službi Božjoj izvodili leviti uz razna glazbala bez učešća puka, i povijesnu koja nam kaže da tradicija hebr. naroda pripisuje psalam Davidu.

Kako vidimo, iz samog naslova ne možemo saznati ništa ni o sadržaju psalma ni o povijesnoj prigodi u kojoj je bio spjevan, jer se povijesna oznaka *Davidova pjesma* može odnositi na cijeli period Davidova života, a k tome ne možemo opet znati da li je on opisao u psalmu neki događaj iz svoga života ili je htio iznijeti neku vjersku istinu. Zato se i ovaj put moramo osloniti na sam tekst da pronademo i sadržaj i povijesnu prigodu i cilj psalma.

Na prvi mah može biti jasno da se u psalmu ili govori o nekoj strahovitoj oluji kojom je Yahweh upravljao na korist svoga naroda a na štetu okolnih poganskih država, ili da se pod olujom nešto skriva, da se, naime njome opisuje ili neka Yahwehova teofanija, neka njegova intervencija, ili pak da se oluja ima shvatiti alegorički za neki ratni pohod koji je sličio na pravi vihor za neprijatelje. Čujemo što o tome kažu razni autori.

Evo kako je i ovaj put O. Vlašić sažeo mišljenje mnogih egzegeta. »Psalam 28 spjevan od Davida. Svjedoči prvi dio natpisa, koji se nalazi u izvorniku i u svim prijevodima.

Povod nije stalan; može se samo nagađati. Najvjerojatnije su dvije okolnosti: 1. velika oluja, prigodom koje se psalmista divi Božjem svemogućstvu, koje se u tom veličanstvenom naravnom pojavu odražuje. — 2. Pohod neprijateljske vojske u Palestinu. Ta vojnička ekspedicija i čudesno izbavljanje od iste prikazano je pod alegorijom (bijesne oluje, koja je zahvatila cijelu zemlju od sjevera do juga. — Oba ova mišljenja temelje se na sadržaju psalma.

Drugi uzevši u obzir ostali dio natpisa (in consumptione tabernaculi) koji se nalazi u V. i nekim grčkim kodeksima, drže da je psalam sastavljen od Davida, kad je prenio korablju Zavjeta u pripravljeni šator na gori Sionu (ovo mišljenje zastupaju mnogi sv. Oci kao Jeron. Ruf. Atanaz. Euseb. itd.); ili za svršetak blagdana Šatora, koji se blagdan slavio osam dana) isp. Tallhofer u bilješci tumačenja ovoga psalma), ili opet kojom drugom zgodom, koja ima dodira sa šatorom (Lorinus spominje ništa manje nego dvanaest različitih mišljenja o povodu ovoga psalma). Pošto nije zajamčena izvornost drugog dijela natpisa, to su ova i njima slična mišljenja malo vjerojatna«.

Castellino uzima u obzir prvu mogućnost, onu o oluji. Psalam pjeva o prirodi kao i 8; 18(19); i 103(104), kaže on. No, uzimaju se u obzir samo neke prirodne pojave i to samo ukoliko su posljedice i promjene koje uvodi u prirodu »glas Božji«, tj. grmljavina. On se zato razlikuje od spomenutih po sadržaju; u njemu se ne govori o prirodi kao onoj koja očituje Božja svojstva i savršenstva, nego se opisuju neke njezine pojave zbog njihove veličanstvenosti. One vode k Bogu, jer su nekako posljedice glavne prirodne pojave, grmljavine, a ovaj je opet djelo Božje i dolazi izravno od Boga. Stil ipak i način tretiranja slični onima koji se upotrebljavaju u teofanijama, tj. u opisivanju načina na koje se Bog pojavljuje vidljivo među ljude, kao npr. onaj u 17(18) ps.

Na oluju misli i Niglutsch. Ali ukazuje i na mišljenje Faulhabera koji drži da je u oluji koju je podigao Yahweh silovito prikazan njegov sud. Na oluju misli i Herkenne koji odbacuje kategorički Faulhaberovo mišljenje. On drži

da je psalam mogao spjevati David. Isto tako drže da se u psalmu govori o pravoj oluji Vaccari, Novi Psaltir i Dahood.

Castellino podvlači također činjenicu da psalam ima sličnosti s feničkim i mesopotamskim pjesničkim tvorevinama iste vrste.

Radi sadržaja, pravca misli, riječi i jezika, kaže on psalam se u novije vrijeme dovodi u vezu s mitološkim tekstovima Ras Šamra. Pače se govori da je on u glavnim crtama neka starija fenička tvorevina koja je prešla među Kananejce prije dolaska Izraelaca u Palestinu, ili pak da su je kasnije uveli David ili Salamon koji su imali dobre veze s Feničanima. Ginsberg je na 19. kongresu orijentalista 1935. g. iznio mišljenje prema kojemu bi psalam sadržavao poganske pojmove kao što su npr. izraz *sinovi Božji* koji odgovara ugaritskom *banû 'ili*, *banû 'ilim*. Nadalje, prirodne se pojave odvijaju u feničkom središtu, jer se spominju tri fenička područja, Libanon, Sirion i Kadeš koji se ima tražiti u Feniciji a ne na Arapskom poluotoku. Imamo i feničke nastavke na *ma* u nekim riječima, a formulaciju Yahwehova pobjedonosnog slavlja (10. r.) nalazimo također u ugaritskim tekstovima. Ginsberg je objavio svoje predavanje u Aktima 19. kongresa orijentalista 1938. g. str. 472—476.

Primjera o tome kako se opijevaju učinci koje je proizveo glas nekoga boga imamo i u akadskoj literaturi (isp. Böllen-Rücher, Gebete u. Hymnen an Nergal, Nr. 6, Leipz. Sem. Stud. I 16 (1904) i u onoj šumero-akadskoj, u tzv. emani (njegova riječ) tekstovima (isp. M. Witzel O. F. M. Tamuz-Liturgien u. Verwandtes, Roma, 1935, str. VI.).

I Dahood ističe da su novije iskopine i novija otkrića pločica u Ras Šamru potvrdile Ginsbergove tvrdnje, a da skoro svaka riječ u psalmu ima svoju dubletu u starim kanaanskim tekstovima. Pače, kaže on, da i sama vanjska pjesnička struktura, naročito paralelizam, ima dosta sličnosti s onom iz ugaritskih pjesama koje opisuju oluju.

Tournay također misli da se radi o oluji koja je opisana prema uzoru ps. 17(18: 14; 67(68, 9; 76(77), 17; 96(97), 4, i Jer. 25, 30. Ona dozivlje u pamet moć i slavu Božju koja će oboriti neprijatelje izraelskog naroda i donijeti mir. Izgleda kao da oluja ide s mora prema Libanu, a onda skreće prema jugu Palestine (Kadeš) i pri tom izbjegava područje izraelske države. Ona se tako sručuje na nepri-

jatelje, bilo na one na sjeveru kao i na one na jugu. Psalam koristi dosta elemente ugaritskih i mesopotamskih tekstova (glas boga Hadada, itd.).

Deissler tvrdi da su mišljenja o značenju i datiranju psalma veoma različita. On svakako ima svoj prauzor u nekome starome kanaanskom himnu o oluji i o bogu nevremena Baal-Hadadu. No, on je u isto vrijeme jahweistički kao malo koji drugi psalam (18 puta je spomenut Yahweh u 11 redaka), a po mislima je i izrazima veoma srodan proročkim spisima, pa se bar u sadašnjem stanju mora smjestiti tako negdje u doba Aleksandra Velikoga. Prema A. Robertu (Dict. Suppl. sv. V 116), kaže Deissler, pobjede Grka pobuđuju u očima vjernika sjećanja na veliki sud o kojemu su već proroci govorili. Naš je psalam jedan odraz takva stanja duhova. Ne pretpostavlja se bez razloga da oluja dolazi sa sjevera i porazuje sve drske sile. U ovoj su perspektivi Grci sredstvo Božje providnosti a njihovi uspjesi predigra u uspostavljanje Božjega Kraljevstva. Psalam pripada vrsti himana, kaže Deissler, ali očito ima i eshatološko značenje.

Duhm drži da se radi o stvarnoj oluji. Pri tom ističe da nije potrebno pretpostaviti da se o Yahwehu govori kao o nekom starom bogu nevremena. Pretpostavke su o oceanima iznad nebesa i nazivanje svećenika sinovima Božjim znakovi da psalam potječe iz kasnijih vremena.

I König drži otvoreno da se radi o stvarnoj oluji i misli da su Post. 6, 1—9. 17 i psalam prozna i pjesnička paralela.

Weiser tako drži da se radi o stvarnoj oluji kao o manifestaciji Yahwehove moći. Psalam je sastavljen po uzoru feničkih sastava u čast boga nevremena, Baala-Hadada, ali nadahnuti pjesnik ide za tim da pripiše svaku prirodnu pojavu Yahwehu kao pravome Bogu, dok su to Feničani pripisivali lažno svojim krivim božanstvima.

Kraus je mišljenja da je psalam veoma star, valjda jedan od najstarijih psalama psaltira. I on misli da je u psalmu opisana stvarna oluja ali koja simbolički predočuje Yahwehovu moć. U 11. retku psalmista moli da tu moć Yahweh iskaže u korist svoga naroda. I Kraus priznaje da je nadahnuti pjesnik koristio sve ono najbolje što je fenički ili neki drugi pjesnik rekao o svome bogu kao gospodaru prirodnih pojava i da je sve to pripisao Yahwehu.

Što reći o ovisnosti psalma o feničkim i mesopotamskim tekstovima koja se danas sve to češće i upornije ističe?

O. Vaccari (La Biblia dai testi originali, sv. IV - 1, Sallani) nastoji dokazati da je sličnost dosta daleka i samo izvanjska. No ipak se mora priznati da podudaranje riječi, izraza i vlastitih imena traže neko razjašnjenje. Izgleda da je nadahnuti pisac išao za tim da dokaže da ono što se lažno pripisivalo Baalu pristaje sasvim dobro i jedino Yahwehu, pravome Bogu.

Castellino spomenutu pojavu nastoji protumačiti i činjenicom da su fenički elementi ušli u religioznu pjesmu Kananejaca, a odatle u onu hebrejsku.

Što mi mislimo o psalmu?

Nije nemoguće da je neki vihor mogao poharati sve zemlje oko Palestine, na sjeveru, na istoku i na jugu, a da je poštedio područje israelske zemlje. Bog je to mogao učiniti. Ali moramo naglasiti da se redovito tako ne događa, nego da vihor nosi sve ispred sebe i ne bira koje će krajeve obuhvatiti. A onda moramo imati pred očima da se prema onome što nalazimo u psalmu ne radi o samom vihoru. Na spomenute se zemlje istodobno sručio i neviđeni potop uz silnu grmljavinu i sijevanje munja, a sve je to bilo popraćeno velikim i snažnim potresima. Nije lako pretpostaviti da se naravno moglo sve to složiti u isto vrijeme i odabrati upravo samo spomenuto područje. Ako ćemo opisu oluje u psalmu dati naravno značenje, onda moramo pretpostaviti da je Bog sve to uredio *ad hoc*, da je htio posebno kazniti naročito i velikim vremenskim nepogodama zemlje neprijateljski raspoložene prema Izraelu. Da je to bilo nešto slično onome što je Bog poslao na Sodomu i Gomoru. Ne isključujemo tu mogućnost, jer kod Boga nije ništa nemoguće ali moramo ipak naglasiti da o tome nemamo nikakva traga ni u povijesnim knjigama SZ ni u onim proročkim.

Sama činjenica da se svi elementi neke strašne oluje stavljaju zajedno i usredotočju na neku određenu tačku, na okolne neprijateljske zemlje, govore radije u prilog neke očite Yahwehove pojave, neke teofanije. Primjera za to imamo dosta i u drugim psalmima, kao u 17 (18), 49(50), 96(97), itd., i redom u proročkim knjigama.

Svaka teofanija poprima svoje posebno značenje prema cilju s kojima je poduzeta. A onda, ona može označavati izravnu Yahwehovu intervenciju ili pak ono posrednu, preko drugih ljudi. U ovome zadnjem slučaju osim teofanije imamo i alegorično prikazivanje nekog događaja: pothvata, itd. O ovome zadnjemu mislimo da se radi u psalmu.

U stvari u oluji su alegorično prikazani Davidovi ratni pothvati protiv okolnih poganskih naroda, na sjeveru, na istoku i na jugu, o kojima je David pjevao u psalmima 9A(9), 59(60), 20(21). Oni su bili strašni za spomenute narode i punim se pravom mogu uspoređivati s vihorom koji je poharao sve njihove krajeve. S pravim potopom koji se srušio na njih i izbrisao ih s lica zemlje, jer je David i njih i njihove gradove u mnogo slučajeva potpuno uništio. S grmljavinom i sijevanjem munja, jer se neprijateljska sila oborila na njih svojom srdžbom i svojom žestinom da ih pretvori u prah i pepeo. S potresom, jer ih je Davidova vojna akcija uzdrmala zbilja do temelja i posijala pravi metež posvuda. Osim toga, David je uvijek pripisivao isključivo Yahwehu sve ono što je sam postigao. To je uradio i ovaj put. Preko njega je Yahweh pohodio osvetnički spomenute narode pa se zato kaže da je Yahweh podigao oluju i njome upravljao ukoliko se hoće time kazati da se u Davidu i njegovim četama Yahweh oborio na njih. On je bio iza Davidovih leđa i onih njegove vojske.

Da se vojni pohod uspoređuje s olujom koja se sručuje na nekoga ili na neki kraj, nije ništa novo ni ništa naročito. Za to imamo također dosta primjera u svetopisamskim knjigama SZ, naročito u prorocima i pjesmama. Dovoljno je navesti Is. 28, 2 gdje je očito da se neprijateljski ratni pohod Asiraca uspoređuje oluji. To isto imamo i u ps. 45(46) gdje se također opisuje taj isti ratni pohod koji ipak nije uspio da uzdrma Jerusaleem. Svoje će ratne pothvate David i kasnije usporediti s olujom, s grmljavinom, sijevanjem munja, s potresima koji su uzdrmali cijelu zemlju, sa silnim kišama, u psalmu 17(18). Doduše, tu se prikazuje Yahweh kako se sa svim tim aparatom naravnih pojava prikazuje da porazi i natjera u bijeg neprijatelje. No, moramo uzeti u obzir da se ni ovaj put Yahweh nije izravno borio nego samo preko Davida. I u psalmu je 76(77) također opisan poraz Faraona i njegove vojske u Crvenome moru u obliku oluje koja se srušila na njih. Ali

je ovaj put (Yahweh izravno upravljao porazom, tj. na jedan čudesan način. I u ps. 67(68), 34 se Yahwehov ratni poklik uspoređuje s grmljavinom.

Koje bismo sada mjesto mogli dati psalmu nakon što smo razjasnili o čemu govori i u kojim je okolnostima nastao?

On bez sumnje prema našoj zamisli pripada Davidovim povijesnim psalmima koje smo malo prije spomenuli, jer pjeva o učincima njegovih pobjeda izvojsštenih nakon što je uzeo u ruke vlast nad Izabranim narodom. Mogli bismo i pomisliti da je pjesma zahvalnica Yahwehu za pobjede koje je on udijelio tom prigodom Davidu. To on i je u stvari. Na to nas upućuje prvi, uvodni distih (1-2), kao i onaj zadnji (10-11). U njima se ističe očito velika moć koju je Yahweh negdje pokazao. A to je moralo biti po svojoj prilici upravo u ratnim pothvatima. To više što nam ova dva distiha govore skoro otvorenim riječima o pobjedi. Dakle prema njima bi se moralo raditi bez ikakve sumnje o alegoričnom prikazivanju ratnih pohoda, a ne o opisu stvarne i naravne oluje. Ali je psalam mogao poprimiti još jednu ulogu.

Kad se nakon prvih velikih pobjeda nad unutarnjim i vanjskim poganskim narodima posvećivao šator na Sionu i Yahweh ustoličavao kao vrhovni Bog israelskog naroda, isticalo se sve ono što je on kao svemogući Bog bio do tada učinio za nj, kako smo to vidjeli u 67(68) psalmu, jer je to bio jedan od glavnijih razloga zbog kojih je israelski narod imao izabrati i svečano proglasiti Yahweha za svog vrhovnoga Boga. Nije stoga nemoguće da se u tu svrhu tom istom prigodom spomenulo i ono što je upravo nedavno Yahweh učinio za svoj narod preko Davidovih pobjeda. Na to nas upućuje i drugi dio naslova koji nalazimo u prevodu LXX a koji glasi *in consummatione tabernaculi*, kad je bio dovršen šator, dakako onaj na Sionu. Prema toj uputi psalam bi bio spjevan upravo prigodom posvećenja spomenutog šatora i prema tome bi bez ikakve sumnje pripadao Psalmima posvećenja, a imao bi ulogu sličnu onoj ps. 67(68). Moramo ga zato uvrstiti među njih i to odmah iza sada spomenutog. To više što je prvi distih (1-2) skoro u cijelosti i doslovno ponovljen u ps. 95(96), 7-9, ovaj je psalam spjevan prigodom posvećenja ponovno uspostavljenog jerusalemskog hrama nakon povratka, kako ćemo to vidjeti kasnije. — Psalam bi se također mogao uvrstiti i

među spomenute Davidove povijesne psalme. Pače se samo u tom središtu može pravilno i cjelovito shvatiti njegov sadržaj i njegova pjesnička izradba u krasnoj i snažnoj alegoriji, pa zato upućujemo čitatelja da dobro prouči te psalme ikako bi što bolje mogao shvatiti i ovoga.

Razdioba je psalma sasvim jednostavna. On se sastoji od uvodnog distiha (1-2), dvije kitice (3-6 i 7-11a), i od zaključnog poluretika koji bi se mogao nazvati i retkom (11b). U uvodnom distihu David pozivlje prisutni narod da otvoreno, javno i svečano prizna moć koju je Jahweh pokazao u navedenim borbama koje su dovele do potpune pokornosti nutarnje i vanjske poganske narode koji su uvijek snovali o zlu Izabranog naroda i o njegovu uništenju, i preporuča da to priznanje bude ujedno i poklon novoustoličenome Bogu. U kiticama opisuje Jahwehovu teofaniju i njegovu intervenciju protiv poganskih okolnih naroda, na sjeveru, istoku i jugu, u obliku snažne i nezapamćene oluje koja se oborila na njih i nabraja učinke intervencije za pogane, za israelskog Boga, i za narod. U zaključnom retku stavlja pred oči svojim sunarodnjacima da će i buduće dobro naroda ovisiti jedino o Jahwehu. Na taj način naglašuje da je Jahweh najveći dobročinitelj israelskog naroda i da je punim pravom zaslužio da ga ovaj proglasi za svog vrhovnog Boga.

1. *Prinesite Jahwehu mlade ovnove,*
prikazujte mu na poklon priznanje njegove veličine i
njegove moći.*
2. *Prikazujte na poklon Jahwehu ponošenje njegovim
imenom,*
poklonite se Jahwehu u što većemu sjaju svečanosti:
.....*
3. *»Jahwehov se glas javlja nad vodama,
Bog slave je zagrmio,*
Jahweh upravlja silnim vodama.«*
4. *»Jahwehov je glas snažan,*
Jahwehov je glas veličanstven.«
.....*
5. *»Jahwehov glas krši cedre,*
krši libanske cedre Jahweh.«*
6. *»Čini da poskakuje kao june Liban,*
kao mladi nosorog Sirijon.«*

7. »Yahwehov glas!

Razašilje na sve strane ognjene plamene.«

8. »Yahwehov glas čini da se previja od boli pustinja,*
čini Yahweh da se previja od boli pustinja Kadeš.«

9a. Yahwehov glas tjera na rađanje jelene
dok ogoljuje šume.«

.....

9b. Eto u njegovu hramu svi govore o njegovoj veličini:*

10. »Yahweh je učinio da nastane pravi potop!«

»A on će stolovati kao kralj kroz sva pokoljenja.«

11a. Yahweh je dao moć svome narodu.«

.....

11b. On će ga obasuti blagodatima u stečenome miru.—

Uvodni distih: 1-2. Poziv na priznanje dobročinstva i na poklon novoustoličenome vrhovnom Bogu.

Svojim psalmiom David ima u vidu jednim snažnim pogledom obuhvatiti sve velike pobjede koje je Yahweh udijelio njemu i svemu israelskome narodu u nedavnim bitkama za samostalnost i obranu države od nutarnjih i okolnih poganskih naroda koji su neprestano prijetili njegovu potpunom uništenju. On će to prikazati kao Yahwehovu zaslugu i naglasit će da je on time zadužio israelski narod da ga proglašati za svog vrhovnog Boga, jer se time pokazao njegovim velikim božanskim dobročiniteljem.

1—2. U tu svrhu David neće postupiti kao historičar koji propovijeda po redu kako su se odigrali slavni događaji da onda upozori na njihovo značenje i na dužnosti koje otuda proizilaze za Israelce. On je pjesnik i postupa kao pjesnik. Zato će na prvome mjestu nastojati da pobudi pažnju svojih sunarodnjaka i da ih učini znatiželjnima da čuju ono što im ima reći. Upozorit će najprije da se radi o nečemu velikom, jer ih odmah pozivlje da zato imaju odati priznanje svome Bogu i da ga iz zahvalnosti za ono veliko što je učinio za njih imaju proglasiti za svoga vrhovnoga Boga.

Za ono veliko i divno što je Yawveh učinio za svoj narod imaju se upriličiti velike vjerske manifestacije, igre i svečane žrtve. Zato na prvome mjestu David pozivlje svoje sunarodnjake da u znak zahvalnosti prikazuju svome Bogu velikim oduševljenjem najbolje žrtve, one mladih ovnova (prinosite Yahwehu mlade ovnove). Ovo je sinegdoha. Žrtve mladih ovnova označuju žrtve svih ostalih životinja. To su bile žrtve zahvalnice. To će njihovo obilježje istaknuti riječi koje će ih pratiti. Zato David pozivlje dalje svoje sunarodnjake da za vrijeme prikazivanja žrtava ističu sve ono što je hvalevrijedno za njih učinio Yahweh, da naglašuju velika i junačka djela kojima je pobijedio i pokorio, pače i uništio neprijatelje svoga naroda; i u kojima je on bjelodano svima, Israelcima i poganima, pokazao kako je velika i neisporediva njegova božanska moć i kako je on zbilja najveći među svim bogovima te mu nema niti izdaleka slična (prikazuje mu na poklon priznanje njegove veličine i njegove moći). Ovo će priznanje biti ugodnije Yahwehu nego li same žrtve, jer je ono za nj značajnije i veće od svih žrtava.

Preko žrtava, a naročito preko žrtvenih gozbi, Israelci su imali izjavljivati na temelju samih činjenica da je njihov Bog najveći i najslavniji od svih ostalih i da se oni diče s njim, da ga ne bi zamijenili s nikakvim drugim bogom, jer da nijedan bog nije učinio ono što je on učinio u njihovu korist za vrijeme spomenutih borbi, niti je u stanju da to učini (prikazuje na poklon Yahwehu ponošenje njegovim imenom). I to je bila velika počast, a ujedno i najizvrsnije iskazivanje zahvalnosti israeliskome Bogu.

Iza tako očitih priznanja i iza iskazane zahvalnosti, dolazila je i treća dužnost. Israelci su imali izabrati Yahveha za svog vrhovnog Boga, kao takvog ga ustoličiti na Sionu i onda mu se u znak podložnosti duboko pokloniti, ako su htjeli biti dosljedni sebi (poklonite se Yahwehu u što većemu sjaju svečanosti). Psalam govori o samom poklonu, ali su u njemu sadržane sve misli i sve nakane koje smo upravo sada spomenuli, jer se i ovaj put radi o sažetom pjesničkom izražavanju. — David traži da proglašenje i ustoličenje kao i poklon vrhovnome Bogu budu izvedeni na što svečaniji način, sa što većim aparatom vanjskih svečanosti i vanjskih proslava. I to je morao biti jedan znak da su se Israelci odlučili na taj korak svim oduševljenjem.

I Kitica: 3-6. Opis teofanije i njezinih učinaka.

Kad je pobudio pažnju svojih slušatelja i tako upozorio da se radi o veoma važnoj stvari, David će sada opisati ono što je Yahweh učinio za svoj narod i čime je on zaslužio da bude proglašen vrhovnim Bogom. To će on staviti u usta levita-pjevača da bude kao ona pohvala koju je narod u čast israelskoga Boga imao javno priznati pred svima. Zato se slijedeći reci imaju smatrati kao upravni govor.

3—4. David će odmah započeti s prikazivanjem Yahwehove pojave u korist israelskoga naroda. Svu će on akciju pokoravanja poganskih naroda prikazati naprije pod slikom snažnog potopa koji sve uništava i vuče za sobom. Tu je akciju vodio David ali ju je upriličio sam Yahweh i on joj je dao mogućnosti i moć da izvrši sve ono što je on bio odredio za kaznu spomenutih naroda. To je bio njegov kazneni pohod, izljev njegove osvete za ono što su bili učinili njegovu narodu i što su se spremali još učiniti. Zato se on prikazuje kako se pojavio na nebu iznad oblaka. On ih je skupio i upravlja njihovim vodama. Nastat će silna grmljavina (Yahwehov se glas javlja nad vodama, Bog slave je zagrmio), a iza nje će poteći silne vode (Yahweh upravlja silnim vodama). David će to prikazati kao da sve ovisi o grmljavini. Kad je ona snažnija, onda su i vode veće. Zato će istaknuti da je bila silna (Yahwehov je glas snažan, Yahwehov je glas veličanstven). Pjesnička slika daje naslutiti da se Yahweh zbilja teško razljutio i da je odlučio uništiti do korijena neprijatelje.

5—6. Iza pjesničke slike o pohodu punom božanske srdžbe dolazi opis njezinih učinaka, i to najprije na sjeveru među Aramejcima.

U predašnjemu je distihu istaknuto kako je uslijed snažne grmljavine nastao neviđeni potop i kako teku vode kao iz kabla, ruše, nose sve za sobom. U ovome će se iznijeti kako se uz to pojavljuje i grom, kako to uvijek biva s olujnom kišom i grmljavinom iako nije poimence spomenut, jer se radi uvijek o sažetom pjesničkom stilu. On krši snažne libanske cedre. Pojavljuje se i potres koji će uzdrmati sa svim, čak i s najvišim brdima kao što je Hermon ili Sirijon, najviši vrhunac libanskog gorja (Yahwehov glasi krši cedre, krši libanske cedre Yahweh. Čini da poskakuje kao june Liban, kao mladi nosorog Sirijon).

Valjda nije bilo moguće opisati zornije svu veličinu i strahotu potresa. Sav se Liban tresese, pače i poskakuje kao mlado june, a najviši njegovi vrhovi kao mladi nosorog. Yahwehovom akcijom s kojom je rukovodio David sve je uzdrmano do temelja. Narodi su se poljuljali i vidjeli su da je ništa sva njihova snaga pred Yahwehovom božanskom svemoćí. Snažne su se vlade rušile jedna za drugom. Ljudi su vidjeli da je sve izgubljeno i da ne mogu više ništa, nego da se moraju pokorno podložiti jarmu israelskoga naroda.

II Kitica: 7-11a. Opis osvetničkog pohoda na istok i jug. Odjeci svega toga u Izraelu.

Poslije nego li je nadahnuti pjesnik na usta levita-pjevača opisao što se zbilo iza Yahwehova osvetničkoga pohoda na sjeveru, tim će istim načinom opisati ono što se zbilo na istoku i jugu. Obe će pokrajine obuhvatiti neodijeljeno.

7—9a. U pjesničkome prikazivanju izgleda kao da se Yahweh nalazi u Obećanoj zemlji, zapravo iznad nje i da odatuda upravlja silnom olujom na sve strane. Ovaj se put ne govori o potopu nego o silnim gromovima, o ognjenim plamenima. Ali se i ovaj put radi o sinegdohi i moramo pretpostaviti da se u sažetom pjesničkom stilu podrazumijevaju također i silne vode i grmljavine i potresi, što sve redovito dolazi zajedno. No, u prvom je planu pjesnička slika gromova. Yahweh ih razasílje na sve strane. Ima ih sila. Sve se bliješti od njih, sve se tresese, sve gori (Yahwehov glas! Razašílje na sve strane ognjene plamene). Gromovima će on pretvoriti u prah i pepeo i zemlju i njezine stanovnike. To je iskaz njegove božanske moći, ali i znak njegove raspaljene božanske srdžbe. Na taj će način on preko Davida i njegovih četa kao vatra gromova pretvoriti u prah i pepeo neprijatelje i njihove zemlje. Bog je svemoguć i moći se to izvesti, pa i preko slabih Davidovih snaga.

Da pokaže slikovito koliko je velika Yahwehova srdžba i kako će se zbilja strašno izliti na neprijatelje, David će pokazati rušilačku snagu gromova. Oni su toliki i tako snažni da kidaju lišće i grane i pretvaraju goleme šume u Bašanu i ostaloj okolici onkraj Jordana u gola debla. Jele-

ne koji su se bili sklonili pred olujom u šume spopao je smrtni strah i oni se oslobađaju od bremena prije određenoga vremena. To je morala biti jedna prava strahota. Tome je sličio strahoviti Yahwehov osvetnički ratni pohod (Yahwehov glas tjera na rađanje jelene dok ogoljuje šume).

U Kadešu na jugu Palestine, pohod Yahwehov sličí uglavnom snažnom potresu koji je uzdrmao i snažnu pustinju. I ovdje se radi o sažetom pjesničkom stilu, pa se uz potres moraju podrazumijevati i sve ostale prirodne pojave koje su u misli nadahnutog pjesnika prouzrokovale sam potres, a to su grmljavina, silne vode i munje (Yahwehov glas čini da se previja od boli pustinja, čini Yahweh da se previja od boli pustinja Kadeš). Snažan pohod Davidovih vojnih snaga iza kojih je svemoćni Yahweh bit će kao silan potres koji će uzdrmati svim neprijateljskim snagama, izbaciti ih iz stroja, utjerati im strah u kosti i natjerati ih u bijeg. I ta će vojska potresti cijelom zemljom, sve će isprevrtati, sve ispremiještati, uništiti sve.

9b—11a. Kad su Israelci kao u jednoj slici jednim snažnim pogledom obuhvatiti silno djelo koje je Yahweh izvršio u njihovom kionist, oni će ga sada ocijeniti, dat će svoj sud o njemu. Sakupljeni sada pred njim u njegovu svetištu na Sionu oni će uprijeti prstom na nj i govorit će: pa to je taj silni Yahweh koji je podigao svu tu strašnu oluju na pogane (eto u njegovu hramu svi govore o njegovoj veličini: »Yahweh je učinio da nastane pravi potop«). On je porazio i uništio sve svoje neprijatelje, tj. sve neprijatelje svoga naroda, i sada može da mirno vlada u njegovoj sredini uz stalnost da ga nijedan drugi bog neće zasmetati u njegovu posjedu, jer se nijedan od onih naroda koje je on porazio neće više usuditi da se zarati s njim ili s njegovim narodom. Sve je poraženo, sve je uništeno, i on može da se nadigne nad svim tim kao neosporivi gospodar i vladar (a on će stolovati kao kralj kroz sva pokoljenja). Israelci će i dalje upirati prstom u svoga Boga i govorit će: pa to je taj koji je udijelio snagu israelskim četama. To je taj uz čiju su pomoć one tako snažno porazile svoje neprijatelje (Yahweh je dao moć svome narodu). — Ovaj distih predstavlja ono priznanje na koje je David bio pozvao svoje sunarodnjake u prvome distihu. To je njegova formulacija. Ono dolazi kao posljedica u kiticama pjesmom levita prikazanih Yahwehovih velikih djela i njegovih zasluga.

Zaključak: 11b. Dobro naroda ovisi o Yahwehu i ubuduće.

11b. Iza hvalospjeva koji je narod preko levita-pjevača i onda sam prikazao svome Bogu dolazi jedan drugi glas. To bi mogao biti ili glas nekog svećenika ili onaj nekog drugog levitskog zbora koji na iznesene činjenice nadodaje da je Yahweh onaj koji će i ubuduće ne samo obraniti svoj narod kako je to učinio nedavno, nego da će se također brinuti i za sve ostalo te da će mu udijeliti da mirno i spokojno živi u svojoj zemlji sa svim onim što je potrebno za jedan pristojan i ugledan život među svim ostalim narodima (on će ga obasuti blagodatima u stečenome miru). Onaj koji je kadar poraziti tako jake neprijatelje i koji je podigao tako visoko moć i ugled svoga naroda, bit će u stanju da tom narodu i pribavi jedan dobar i ugledan život, jer to nije veće od onoga što mu je pobjedama udijelio.—

Kad su leviti-pjevači na ovako zoran i snažan način prikazali što Yahweh znači u životu israelskog naroda i koliko je on zaslužan, moglo je biti jasno svakome da je Yahweh zbilja zaslužio da bude proglašen vrhovnim Bogom tog naroda. A to je upravo ono za čim je išao nadahnuti pjesnik.

.....

Vidjeli smo u uvodu da su mišljenja u pogledu sadržaja i cilja psalma veoma podijeljena i da auktori redom nastoje samo nagađati o čemu bi se moglo raditi, a da nitko ne drži da bi mogao nešto stalno ustvrditi. U stvari i ne može biti drukčije, jer se nalazimo pred teškim pitanjem da li se radi o doslovnom smislu, o opisu neke oluje koja se zbilja srušila na spomenute krajeve, ili se pod koprenom doslovnog prikazivanja skriva nešto drugo. Uzevši u obzir slikoviti stil kojim se nadahnuti pjesnici, pa i sami proroci, nerijetko služe, ova mogućnost dolazi bez daljnega u obzir kod svih komentatora. Mi smo ukazali na uvodni i na zadnji distih u psalmu. Oni nam govore da se radi o proglašenju Yahweha za vrhovnog Boga, za kralja među bogovima u israelskome narodu. Vidjeli smo također da nadahnuti pjesnik ide za tim da prikaže kako je Yahweh to zaslužio i kako je dostojan toga, i da prema tome moramo uzeti da se pod koprenom alegorije opisuje Yahwehov pobjedonosni ratni pohod među okolnim poganskim narodima. Naručito nas na to upućuje zadnji dis-

tih u kojemu se iznosi kako Jahweh nakon poraženih neprijatelja može da stoluje kao neospornivi kralj nad cijelom Palestinom, a još više izraz da je Jahweh udijelio moć svome narodu. Tu više nemože biti sumnje da se ne radi o ratnim pothvatima. Moglo bi nam se doduše primjetiti da se u izvorniku nalazi oblik *yiqtol*. No, već smo dosta puta vidjeli da on može opisivati i prošle događaje. A kad nam se to ne bi htjelo priznati: bar ne u ovom slučaju, onda bismo mogli reći da i u sadašnjem vremenu (daje moć) izraz može imati to isto značenje, tj. da znači da je Jahweh učinio svoj narod moćnijim od svih ostalih. No, kako? Upravo zato štomu je dao da ih uz njegovu božansku moć pobijedi. Kad bismo htjeli reći da psalmista ide za tim da uvjeri Israelce kako će im Jahweh lako moći udijeliti premoć nad njihovim neprijateljima kad tako snažno gospodari prirodnim pojavama, mi bismo izrazu *daje moć* oduzeli njegovo pravo, konkretno značenje. Uz to bi on govorio o nečemu budućemu, a ne bi ukazivao na prošlu stvarnost, ne bi imao stvarne podloge.

Israelci su imali proglasiti Jahweha svojim vrhovnim Bogom iz zahvalnosti, u znak priznanja za sve ono što je učinio za njih, kao i za sve ono što je još imao učiniti. Uzmemo li i mi u obzir sve ono što je Bog nama učinio kad nas je iz ništa učinio iz puke svoje dobrote prema nama, kad nam je udijelio svoj nadnaravni božanski život i htio nas imati za sebe i kad nas zove na svoje vlastito blaženstvo na nebesima, uvjerit ćemo se da ćemo svoje dužnosti prema njemu morati vršiti ne samo radi njegove božanske neizmjernosti i radi apsolutnog prava koje ima nad nama, nego još više radi zahvalnosti koju mu dugujemo zbog neizmjerne dobrote koju nam je iskazao, neprestano nam iskazuje, i spreman je da nam je i ubuduće iskaže. Na taj ćemo način biti mnogo više oduševljeni za svoje dužnosti prema svome Bogu i mnogo spremniji. Kad molimo psalam, molimo Gospodina da udijeli i nama i svim ostalima upravo tu veliku milost.

Već smo gore iznijeli uglavnom pjesničku strukturu. Uvodni distih, dvije kitice i zaključni redak. U drugoj kitici distisi imaju svoju posebnu strukturu, kako smo na to upozorili gore u filološkim bilješkama. Inače je građa psalma vrlo dobro raspoređena. U uvodnome distihu imamo poziv na pohvalu i na poklon. U kriticama nam se daje razlog toga, a u zaključnome se retku naglašava posljedica

izbora koji je učinio israelski narod: on će imati moćnoga Boga koji će ga štiti u svakoj prigodi. I misli su u kiticama vrlo dobro raspoređene, jer iako su razni oblici oluje ponešto pomiješani između sebe, područja su na koja su se ona oborila vrlo dobro odvojena, jer nam se u prvoj kitici govori o sjeveru Palestine, a u drugoj o njezinom istoku i jugu. U drugome distihu druge kitice imamo zaključak navedenih razloga: Israelci se imaju kome klanjati i zašto pa se i on mora smatrati jedno s mišlju kitica. Reći imaju sinonimni paralelizam koji je u nekim slučajevima jedna obična tautologija.

FILOLOŠKE BILJEŠKE PS. 28/29

1. »pjesma uz glazbala.« Isp. ps. 67/68/, 1. Prevod LXX nadodaje riječi **eksodiu skenes**. To Vulgata prevodi **in consummatione tabernaculi**, onom prigodom kad je bio dovršen šator. Ovako apsolutno stavljen šator može označivati samo Yahwehov šator na Sionu koji je bio podigao David i u koji je bio postavio Zavjetni kovčeg. Netom je bio dovršen, David ga je posvetio Yahwehovu kultu. Zato povijesna oznaka iz prevoda LXX očito upućuje na činjenicu da je psalam bio spjevan prigodom posvećenja šatora na Sionu. Sadržaj se psalma može složiti vrlo dobro s ovom uputom. — Nekoji komentatori misle da bi se moglo raditi o liturgičnoj uputi i da bi ona kazivala kako je bilo uređeno da se psalam pjeva osmoga dana, tj. na koncu velike svečanosti Sjednica. Moramo ipak reći da sama riječ šator nama ne može kazati da se radilo o spomenutom blagdanu i da je to neko nagađanje, nipošto jedno doslovno i naravno značenje riječi oznake

»Mlade ovnove«. U današnjem MT imamo **benê(y) 'elîm**. Ako se smatra da je pravilno napisano onda znači sinovi Božju. Tako prevode mnogi moderni stručnjaci. No, 9 rukopisa istog teksta, Sir i sv. Jeronim su čitali **benê(y) 'elîm**, doslovno, sinove ovnove. Uzmemo li u obzir da današnji MT ima valjda defektivnu lekciju, onda ćemo morati reći da je lekcija **sinove ovnova** vjerojatnija. Prevod nam LXX daje jednu i drugu varijantu. Radi se po svojoj prilici o jukstapoziciji dviju varijanta koju je proveo Origen u svojim heksaplama, pa ne možemo znati što su oni zapravo čitali u svojim rukopisima.

A priori ne možemo kazati za nijednu da je pogrešna, jer se riječ može upravititi svećenicima da prikažu žrtve Yahwehu, a može se pretpostaviti da su se leviti-pjevači u ime Davidovo obratili svim pristunim Israelcima kao i onim odsutnima i pozvali ih da prikažu svečane žrtve Yahwehu i da pri tome naglase značenje zahvalnosti i poklona koje su one morale poprimiti prema njihovim nakanama. Ako uzmemo u obzir da se u 2b retku ista lica pozivaju na poklon a preko njega i na izbor Yahweha za vrhovnoga Boga israelskoga naroda, reći ćemo da se radije oni pozivaju i na žrtve, nego li svećenici na same žrtve. U ovom slučaju leviti-pjevači ili pak i sam psalmista ne bi spominjao lica kojima se obraća. Ali to nije uopće potrebno, jer je iz same stvari dovoljno jasno o kome se radi. Ne možemo ipak reći da je ovo mišljenje sto-postotno stalno da bez daljnega isključuje ono prvo.

»Prikazujte na poklon.« U izvorniku **habû**, dati, pokloniti na dar. Kad se radi o božanstvu valja shvatiti da se to poklanja kao žrtveni dar, tj. da se prikazuje kao neka vrst žrtve.

»Priznanje njegove veličine i njegove moći.« U izvorniku **kabôd wa'ôz**, doslovno, veličinu i moć. Jesno je po sebi da Israelci neće pokloniti Bogu na dar svoju veličinu i svoju moć, nego da će izjaviti javno svima i svečano kako je velik i moćan onaj koga oni misle proglasiti za svoga kralja. Inače se i svakome kralju nastoji priznati veličina i moć u znak iskazivanja jedne od najizvršnijih počasti. Isti izraz imamo i u ps. 95(96), 7.

2. »Ponašanje njegovim imenom.« U izvorniku **kebođ šemô**, veličinu ili slavu njegovu imena. Ne veličinu ili slavu Yahwehova imena imali su Israelci prikazati Yahwehu kao poklon, jer je njegovo ime sve to već po sebi posjedovalo. Nego su oni morali priznati da njegovo ime sve to po-

sjeduje. A onda su morali priznati pred njim i ono na što ih je ta veličina poticala. Morali su istaknuti da se oni diče imenom svoga Boga pred svim narodima, jer je Yahweh bio doista velik i slavan Bog. Sve to u sebi sadrži sažeti pjesnički izraz. — Isti izraz imamo u ps. 95(96), 8.

»U što većemu sjaju svečanosti.« U izvorniku **behadrat-qodeš**, doslovno, u sjaju ili krasoti svečanosti, tj. u sjaju ili krasoti, svetoj ili religioznoj. Na prvi je mah jasno da se radi o religioznim svečanostima i da leviti-pjevači u ime Davidovo pozivlju Israelce da što većim i sjajnijim svečanostima uvijek iz zahvalnosti proglase Yahweha vrhovnim Bogom israelskoga naroda. A to će službeno učiniti svojim poklonom. I ovaj put riječ **poklonite** se je jedan sažeti izraz koji kaže mnogo više toga nego li riječ po sebi izražava. — LXX imaju **en aule hagia autou**, u njegovu svetom trijemu. Valjda su čitali u svojim rukopisima **behasrat godsô**. Riječ **hasrat** u pluralu nalazimo i u ps. 95(96), 8. Inače izraz MT nalazimo cjelovito u istom psalmu redak 9.

3. »Javlja.« Ove riječi nemamo ni u izvorniku ni u starim prevodima. Ali u izrazu **Yahwehov glas nad vodama** moramo nešto nadodati, javlja se odjekuje, ili nešto slično.

»Yahweh upravlja silnim vodama.« U izvorniku **'al-mayim rabbim**, doslovno, nad mnogim vodama. **Rabbim**, može biti sinonim i silnim, a izraz **nad silnim vodama** znači da je Yahweh skupio silne vode i da ih nekamo upravlja. Radi se opet o pjesničkom sažetom izrazu.

6 »Čini da poskakuje kao june Liban, kao mladi nosorog Sirijon.« U današnjem MT imamo **yardidem**, čini ih da poskakuju. Castellino npr. misli da se lični sufiks, ih, odnosi na Liban i na Sirijon i da je jedna anticipacija. To nije nemoguće s gramatičke strane. Ali su stari prevodi, LXX, sv. Jeronima, itd. očito uzeli da se spomenuti sufiks odnosi na libanske cedre o kojima je bila riječ u predašnjem retku i prevode u smislu da ih raspruše ili satire. No, stari prevodi nailaze na veliku poteškoću u slijedećim riječima. Kako se ima razumjeti ono **hos ton moshon ton Libanon** u prevodu LXX, a **quasi vitulum Libani** u prevodu sv. Jeronima? U **Commentarioli** (o. c. 202 sv. Naučitelj ima: »Et comminuet eas ut vitulus Libani. Ramos earum et virgulta calcibus verberans«, udarajući nogama u njihove (cedara) grane i izdanke kao tele. Glas se Božji, ili još bolje njegovi gromovi igraju s cedrima kao što se igra neko tele po mladim šumama. To prema prevodu LXX. U **Juxta Hebraeos** preveo je **et disperegt eas**, i raspršiti će ih (cedre). Kad bismo ovima riječima nadodali one koje slijede **quasi vitulus Libani** i shvatili ih u smislu **ut sint quasi vitulus Libani**, da izgledaju kao tele koje skakuće po Libanu imali bismo onaj smisao koji smo izrazili u prevodu a koji usvajaju redom svi moderni stručnjaci, jer bi prevod tada imao u vidu da izrazi misao kako će libanski cedri skakutati pod akcijom Božjega glasa kao što skakuće tele po Libanu, a cedri bi skakutali zato jer od potresa poskakuje Liban. U latinskim prevodima, bilo onom Vulgatinom bilo onom s izvornog teksta, imamo dosta varijanata u raznim kodeksima pa ne možemo nikako ustanoviti tačno kako je glasio prevod sv. Jeronima (isp. **Corpus Christianorum LXX**, o. c. 202. note). Zato ne možemo ni kazati što je sv. Naučitelj htio izraziti svojim prevodom. Svakako bi bilo dosljedno kad bismo pretpostavili da je nadahnuti pjesnik izrazio da su libanski cedri poskakivali kao tele a sam Liban kao nosorog, nego da je rekao u prvom dijelu retka da je poskakivao kao tele, a u drugom kao nosorog. — O stvari ovako piše. O. Vlašić: »R. 6. po prijevodu S. i V. veoma je nejasan, naprotiv u izvorniku jasan i posve korektan. Razlikost u prijevodu nastala je iz drugojačije i razdiobe pojedinih riječi. Tako npr. mjesto **jarkidem**: 3 1. fut. Hiph. sa suf. 3. 1. pl. et saltare facit eos, čini ih da skaču, čitali su jadjlkem 3 1. fut. Hiph. od gl. dakak su eos, čini ih da skaču, čitali su jadjlkem 3 1. fut. Hiph. od gl. dakak sa suf. 3. 1. (što znači: **comminuit, contundit, satrit**); mjesto **Sirijon**, gora **Sirion** (Hermon na Libanoonu), čitali su ješurun te preveli **dilectus** (o. c. II 55 fl. bilj.). — Za riječ LXX **hegapemenos** nekoji drže da su čitali riječ **ješurun**, ljubljeni, kao što nailazimo u PZ 32, 15 a drugi stavljaju upitnik, jer smatraju da ne mogu tačno znati što su oni mogli imati u svojim rukopisima. — Sirijon je feničko ime za Hermon, najviši vrhunac libanskog gorja.

7. »Razašilje na sve strane« U izvorniku **hoseb**, od glagola **hasab**, izdjelati iz nečega. U svojoj pjesničkoj mašti pjesnik gleda kako iz jednog snažnog snopa gromova koji izgleda kao vatreno deblo Yahweh kida razne gromove i šalje ih posvuda. — Ovaj je redak u stvari samo poluredak i s poluretkom 9a sačinja va misaonu cjelinu retka, a između njih se nalazi cjeloviti 8. redak.

8. »Da se previja od boli.« U izvorniku **yahil**, doslovno, čini da ima boli porodilje. LXX su preveli **sysseiontos**, čini da se tresē. Oni su preveli i ovaj put po smislu, stavili su ono na što je konačno ciljao pjesnik.

9. »Yahwehov glas tjera na rađanje jelene.« Za rađanje prije vremena od straha isp. I Sam. 4, 19. — U filološkom pogledu piše O. Vlašić: »Po svojoj prilici, imao bi se ovdje ispraviti masoretski tekst, te mgeto ajalot, cervla, košuta, čitati ejlot pl. od ejlah magna arbor, quercus, hrast. Tako Schlögl i Duhm, koje sam i ja nasljedovao i to s trojakog razloga: 1. Takovo čitanje bolje odgovara ideji ovog retka; hoće se naime prikazati žestina oluje; 2. bolje odgovara susljednim riječima (ogoljuje šume); 3. oni, koji čitaju ajalot na muci su kako do prevedu glagol te da protumače, što sve to znači. Toga radi velika je razlikost u njihovim prevodima (o. c. II 55 fil. bilj.). — Od modernih stručnjaka jedni ispravljaju riječ 'ayyalot, jeleni, u 'elot, hrastovi, da odgovara riječi ye'arot, šume, u drugoj polovici retka. Drugi naprotiv ispravljaju ovu riječ u ye'alot, divokoza, da odgovara riječi 'ayyalot, iz prvog dijela retka. Moramo ipak uprijeti prstom na činjenicu da mnogi današnji stručnjaci ostaju pri današnjem MT i pri starim prevodima koji svi imaju jeleni, jer su uvidjeli da i tako može imati sasvim dobar smisao koji smo mi prikazali u tumaču. Jeleni se pred olujom od straha sklanjaju po šumama. Ali je ona tako strašna da kida grane i stabla i njih spopada strah još veći i sili ih na rađanje prije vremena. Isp. Castellino o. c. 458s.

»Dok ogoljuje.« U izvorniku imamo veznik **we**, i, koji može nekada poprimiti i značenje dok. A to značenje ovdje pristaje sasvim dobro. Sjetimo se općenitog pravila da semitski jezici vole u svemu koordinaciju gdje mi moramo uvesti subordinaciju.

10. »Yahweh je učinio da nastane.« U izvorniku imamo **yašab**. U svojoj poslanici ad Sunniam et Fretelam (Epistula CVI) sv. Jeronim piše: »Dominus diluvium inhabitare facit. Puto quod legisse vos dicitis: Dominus diluvium inhabitat. Quorum prius ad gratiam pertient credentibus secundum ad ejus, in quo credunt, habitaculum. Sed quia IASAB verbum ambiguum est et potest utrumque sonare, nam et sessio et habitatio dicitur, et in ipso psalmo de gratia baptismatis dicebatur: Vox Domini super aquas, Deus super aquas multas, et: Vox praeparantis cervos et revelabit condensa, et in templo ejus omnis dicit gloniam, de ipsis sentire volumus qui glorificant Daominum, et interpretati sumus: Dominus diluvium inhabitare facit« (Liber Psalorum ex recensione sancti Hieronymi, Romae 1953, 15). Vidi se, dakle, da prema njegovu mišljenju glagol **yašab** može biti i transitivno značenje, učiniti da nešto stanuje, bude, nastane. U tom smo ga smislu mi preveli. Od našega smisla nisu daleko ni oni koji prevode **Yahweh stoluje nad potom**, tj. on nad njim gospodari svojom vlašću. A tako prevodi dosta velik broj modernih stručnjaka.

»A on će stolovati.« Mjesto zamjenice **on** imamo u izvorniku imenicu **Yahweh**.

11. »Dao je moć.« U izvorniku **yitten** doslovno, daje. Ali oblik **yiqtol** ima vrlo često značenje prošloga vremena.

»Obasut će blagodatima.« U izvorniku **yebarek**, doslovno, blagoslovit će. Radi se o blagoslovima koje Yahweh šalje na svoje vjernike sa svog svetišta u Jerusalemu. To su u stvari blagoslovi u životu, tj. blagodati koje se odnose na zemaljski život ljudi. Život s dovoljnim sredstvima smatrao se uvijek naročitim Božjim blagoslovom.

»U stečenome miru« U izvorniku **baššalôm**, doslovno, u miru. Ali s članom označuje neki određeni mir. To je bez ikakve sumnje bio onaj koji je israelski narod mogao uživati nakon što su bili pobijedeni i poraženi svi njegovi neprijatelji.

O. IVAN ŠTAMBUK

»Zemaljskom liturgijom sudjelujemo u predokusu one nebeske liturgije koja se slavi u svetom gradu »Jerusalemu, kamo kao putnici težimo«.

Konstitucija o sv. Liturgiji